

4. Арнольдов А. И. Человек и мир культуры: Введение в культурологию. М.: МГИК, 1992. 240 с.
5. Асмолов А. Г. Психология личности: Учебник для вузов по специальности «Психология». М.: Изд-во МГУ, 1990. 367с.
6. Библер В. С. Нравственность. Культура. Современность (Филос. размышление о жизн. пробл.). М.: Знание, 1990. 62 с.
7. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української педагогіки / За ред. дійсного члена АПН України М. Г. Стельмаховича. К., 1999. 356 с.
8. Андреев Ю. В. Формирование творческого стиля деятельности командира – воспитателя в условиях реформирования Вооруженных Сил (педагогическое исследование на материалах войск ПВО) : дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Харьков, 1994. 190 с.
9. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя. М.: Академия, 2002. 208 с.
10. Сухомлинский В. А. Наши учителя, воспитатели: Павлышская средняя школа. М., 1979. С. 51-86.
11. Ягупов В. В. Військова дидактика. К.: КВІУЗ, 2001. С. 3.
12. Волков С. В. Русский офицерский корпус. М.: Воениздат, 1993. С. 27-29
13. Петр Великий в его изречениях. СПб., 1910. 112 с.
14. Драгомиров М. И. Избранные труды. Вопросы воспитания и обучения войск. М. : Воениздат, 1956. 687 с.
15. Ключевский В. О. С. М. Соловьев как преподаватель. *Антология педагогической мысли России второй половины XIX начала XX в.* Сост. П. А. Лебедев. М.: Педагогика, 1990. 407 с.
16. Коваленко О. Є. Методичні основи технології навчання. Х.: Основа, 1996. 174 с.
17. Фрунзе М. В. Избранные произведения. М: Воениздат, 1965. С. 39-52.
18. Демин Н. С. Записки офицера. М.: Воениздат, 1945. 135 с.

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.2.2>

САБЛУК С.А.

СТАН ЗЛОЧИННОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У 20-Х РОКАХ ХХ СТ.

STATE OF CRIME ON THE TERRITORY OF UKRAINE IN THE 20S OF THE TWENTIETH CENTURY

Актуальність статті полягає в тому, що запровадження НЕПу та внесення змін до кримінального законодавства мали сприяти зменшенню кількості вчинених злочинів, оскільки після подолання так званого куркульського бандитизму та в умовах, коли отримання прибутку мало стати стимулом для економічної діяльності, більшість громадян мала віддати перевагу сумлінній праці. Однак дійсність була іншою. Модель радянської економіки, яка мала, начебто, існувати поза впливом ринкових відносин, ставала на перепоні поступальному економічному розвитку суспільства за умови збереження відносно низького рівня етатизації суспільства. Посилення тиску на суспільство в руслі уявлень сталінської верхівки про доцільність позаекономічного примусу супроводжувалося як зростанням опору системі, так і формуванням когорти радянських працівників, соціалізація яких вже пов'язувалася виключно із радянизацією суспільства. В таких умовах відбувалося поширення

© САБЛУК С.А. – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник (Науково-дослідний інститут публічного права)

злочинності, обумовленої, серед іншого, масштабністю соціального конфлікту в суспільстві, що став наслідком переформатування економічних відносин задля втілення у життя уявлень про соціалізм. З'ясовано, що характеристика стану злочинності у документах органів радянської влади передбачала висвітлення насамперед кількісних показників, які включали в себе визначення кількості вчинених злочинів протягом певного часу на певній території. Якісні характеристики передбачали виокремлення злочинів, вчинених представниками партійного та радянського апарату, комуністами, військовослужбовцями, працівниками правоохоронних органів та молодими людьми, а також виокремлення вбивств, розбоїв, пограбувань, випадків розкрадання соціалістичної власності. Причому із загальної кількості злочинів, скоєних молодими людьми віком до 25 років, виділялися злочини, у здійсненні яких брали участь комсомольці, кандидати у члени та члени ВКП(б). Крім того, визначалася кількість злочинів за участю військовослужбовців строкової служби, які також склалися із представників молоді. На фоні відсутності багатьох необхідних продуктів та товарів в Україні поширювалася спекуляція. Кримінальним кодексом 1922 р. спекуляція визначалася як штучне підвищення ціни на товари шляхом зговору або злісного перешкоджання продажу товарів. Об'єктами спекуляції ставала сіль, вугілля та продукти харчування. Інфляція робила спекулятивні операції надзвичайно вигідною справою, що зумовлювало залучення до них великої кількості громадян, в тому числі й працівників торгівлі.

Ключові слова: хуліганство, спекуляція, контрабанда, державний кордон.

The relevance of the article is that the introduction of the NEP and amendments to criminal law should help reduce the number of crimes committed, because after overcoming the so-called kulak banditry and in conditions where profit should be an incentive for economic activity, most citizens had to prefer hard work. However, the reality was different. The model of the Soviet economy, which was supposed to exist outside the influence of market relations, became an obstacle to the progressive economic development of society, while maintaining a relatively low level of nationalization of society. Increasing pressure on society in line with Stalin's notions of the expediency of non-economic coercion was accompanied by growing resistance to the system and the formation of a cohort of Soviet workers whose socialization was already associated exclusively with the Sovietization of society. Under such conditions, crime spread, due, among other things, to the scale of social conflict in society, which resulted from the reformatting of economic relations in order to implement the ideas of socialism. It was found that the description of the state of crime in the documents of the Soviet authorities involved the coverage of primarily quantitative indicators, which included determining the number of crimes committed during a certain time in a certain area. Qualitative characteristics included the separation of crimes committed by representatives of the party and Soviet apparatus, communists, servicemen, law enforcement officers and young people, as well as the separation of murders, robberies, robberies, and thefts of socialist property. Moreover, from the total number of crimes committed by young people under the age of 25, crimes were committed in the commission of which Komsomol members, candidates for members and members of the CPSU (b) took part. In addition, the number of crimes involving conscripts, who also consisted of youth representatives, was determined. Against the background of the lack of many necessary products and goods in Ukraine, speculation was spreading. The Criminal Code of 1922 defined speculation as an artificial increase in the price of goods by collusion or malicious obstruction of the sale of goods. The objects of speculation were salt, coal and food. Inflation made speculative transactions extremely profitable, which led to the involvement of a large number of citizens, including trade workers.

Key words: hooliganism, speculation, smuggling, state border.

Вступ. Запровадження НЕПу та внесення змін до кримінального законодавства мали сприяти зменшенню кількості вчинених злочинів, оскільки після подолання так званого куркульського бандитизму та в умовах, коли отримання прибутку мало стати стимулом для економічної

діяльності, більшість громадян мала віддати перевагу сумлінній праці. Однак дійсність була іншою. Модель радянської економіки, яка мала, начебто, існувати поза впливом ринкових відносин, ставала на перепоні поступальному економічному розвитку суспільства за умови збереження відносно низького рівня етатизації суспільства. Посилення тиску на суспільство в руслі уявлень сталінської верхівки про доцільність позаекономічного примусу супроводжувалося як зростанням опору системі, так і формуванням когорти радянських працівників, соціалізація яких вже пов'язувалася виключно із радянською економікою суспільства. В таких умовах відбувалося поширення злочинності, обумовленої, серед іншого, масштабністю соціального конфлікту в суспільстві, що став наслідком переформатування економічних відносин задля втілення у життя уявлень про соціалізм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, які є важливими як в теоретичному, так і в практичному аспектах для осмислення процесу контролю за злочинністю порушувалися в працях О.М. Бандурки, Й.А. Гельфанда, Л.М. Давиденко, А.І. Долгової, А.П. Закалою, А.Ф. Зеленського, О.М. Литвака, П.П. Михайленка, В.М. Поповича. Високо оцінюючи роль і значення наукового доробку українських і зарубіжних учених, їх пропозицій та рекомендацій щодо організації ефективної протидії злочинності слід визнати, що проблема історико-правового аналізу кримінально-правового контролю за злочинністю в Україні у 1922 – 1960 рр. досі не стала об'єктом комплексного дослідження.

Саме тому **метою** статті є вивчення стану злочинності на території України у 20-х роках ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. На початку 1920-х років поширення злочинності пов'язувалося також із зростанням дитячої безпритульності, оскільки тільки в Україні майже 1 млн. дітей потребували державної опіки [1, с. 27]. Часто крадіжки зумовлювалися нестачею їжі і загрозою голодної смерті. Значна їх кількість скоювалася молодими людьми, підлітками, які втратили батьків (або й усіх рідних) у ході бойових дій і, не маючи постійного притулку, займалися бродяжництвом, пиячили. Безпритульні легко піддавалися впливу з боку злочинного середовища і залучалися до жебракування та проституції. Участь у вчиненні злочинів молодих людей суттєво «омолоджувала» злочинний світ та сприяла певним змінам кримінальної субкультури за рахунок запровадження оновлених правил поведінки, серед яких виділялося тілесне покарання (ушкодження) тих, кого визнавали винними у їх порушенні. При цьому досить розповсюдженим було володіння холодною зброєю (найчастіше -ножами), яка використовувалася для «вирішення» конфліктних ситуацій. Протидія вчиненню злочинів ускладнювалася частим переміщенням «кримінальних елементів», які після скоєння злочину виїжджали до іншого місця для збуту краденого або ж спеціально прибували до певного регіону для злочинної діяльності [2, арк. 29]. Великі міста завжди і всюди були не тільки скупченням значної частини злочинного світу всієї країни, а й місцем, де деякі форми злочинності знаходили свою улюблену «резиденцію», або куди вони прибували, щоб «похизуватися» тут своєю винахідливістю, нерідко страхітливостю [3]. Так, осінню 1922 р. в м. Харкові було затримано організовану групу фальшивомонетників високої кваліфікації, які займалися виготовленням фальшивих грошей та їх використанням у якості засобу платежу, а також еквівалентною реалізацією підроблених грошей за готівку у визначеному співвідношенні [2, арк. 50].

Показники розкриття злочинів залишалися кращими у губернських центрах, що зумовлювалося більш високим рівнем підготовки спеціалістів правоохоронних органів, фахова підготовка яких підвищувалася за рахунок проведення спеціальних занять [4, арк. 18]. Крім того, позитивний вплив на розкриття злочинів мала й вища мобільність правоохоронців завдяки кращому забезпеченню транспортом. Так, з 665 заяв, які надійшли до карного розшуку м.Київ у вересні 1922 р., 233 злочини було розкрито, але по повітах Київської губернії за цей же час з 4879 заяв було розкрито лише 432 злочини [5, арк. 107].

У доповідній записці Народного Комісара юстиції і Генерального прокурора УСРР «Про революційну законність» вказувалося, що у другій половині 1922 р. (момент організації Держпрокуратури) і першій половині 1923 р. «ситуація характеризувалася запровадженням і зміцненням революційної законності у губернських центрах», але вже наприкінці 1923 р. і у 1924 р. цей процес охопив всі округи і райони, дійшов до сіл, повне «оволодіння якими протягом 1925 р. визначалося невідкладним завданням органів прокурорського нагляду» [6, арк. 114]. Генеральний прокурор України навіть у 1926 р. був змушений визнати, що «принципи революційної законності на селі ще не мають достатньої твердості та стійкості» [6, арк. 119].

Аналіз кількісних і якісних показників стану злочинності дозволяє визначити ефективність кримінально-правового контролю за злочинністю у досліджуваній період. Характеристика

стану злочинності у документах органів радянської влади передбачала висвітлення насамперед кількісних показників, які включали в себе визначення кількості вчинених злочинів протягом певного часу на певній території. Якісні характеристики передбачали виокремлення злочинів, вчинених представниками партійного та радянського апарату, комуністами, військовослужбовцями, працівниками правоохоронних органів та молодими людьми, а також виокремлення вбивств, розбоїв, пограбувань, випадків розкрадання соціалістичної власності. Причому із загальної кількості злочинів, скоєних молодими людьми віком до 25 років, виділялися злочини, у здійсненні яких брали участь комсомольці, кандидати у члени та члени ВКП(б). Крім того, визначалася кількість злочинів за участю військовослужбовців строкової служби, які також склалися із представників молоді.

Аналіз документів роботи губернських відділів карного розшуку УСРР в роки НЕПу свідчить, що найпоширенішим видом злочинної діяльності стали крадіжки, розкрадання матеріальних цінностей та грошових коштів, а також пограбування. Так, тільки у Волинській губернії протягом листопада 1923 р. до органів карного розшуку було подано 193 заяви про крадіжки, 81 заяву про пограбування. За цей же час у Полтавській губернії було подано до відповідних органів 401 заяву про крадіжки та 50 заяв про пограбування [323, арк. 39, 105]. При цьому частина пограбувань супроводжувалася вбивствами. Великого поширення набули крадіжки худоби, які кваліфікувалися Кримінальним кодексом 1922 р. як особливий вид кваліфікованої крадіжки, за яку передбачалася санкція у вигляді позбавлення волі на строк не менше 2 років з конфіскацією майна. Добре організовані великі групи конокрадів діяли на Одещині, Харківщині та Сумщині, супроводжуючи викрадення худоби вбивствами господарів [7, арк. 184-189].

Проблемою також залишалася зростання рівня злочинності на транспорті, де у скоєнні злочинів нерідко були замішані й працівники відповідних установ та організацій. Працівники Військово-транспортного трибуналу Південного округу шляхів сполучень відзначали численні зловживання владою з боку працівників залізниць та їх співучасть у розкраданні майна зі складів та вагонів. На вузлових станціях часто здійснювалися збройні напади з метою пограбування виручки, розкрадання вантажів та майна залізниць [8, арк. 12, 17, 42, 50-52]. озброєні нападники також влаштували нальоти на потяги на маршрутах їх слідування з метою пограбування пасажирів [9, арк. 52]. Напади здійснювалися вершниками для забезпечення вивезення награваного, швидкого залишення місця злочину та мобільності у випадку переслідування. Траплялося, що під час пограбування одного потягу зловмисники зупинили й зустрічний потяг з метою збільшити кількість награваного. При цьому швидкість пересування потягів не становила перепон для вершників, які мали можливість погрожуючи зброєю пробиратися до паротягів з метою їх зупинки.

Фіксувалися випадки, коли озброєні банди утворювали місцеві комуністи. Так, у ніч на 26 жовтня 1924 р. у с.Баранівка поблизу Полтави було жорстоко вбито всіх членів сім'ї заможного селянина Олійника. У процесі слідства виявилось, що вбивства були скоєні комуністами, які утворили банду, що тероризувала місцевих селян з метою отримання матеріальних цінностей [10, арк. 46].

У Старобільському повіті протягом 1 січня 1926 р. – 1 березня 1926 р., за даними ДПУ і карного розшуку, було здійснено 6 збройних пограбувань селян, 5 вбивств приватних осіб, з яких 3 – на ґрунті сімейних негараздів і 2 вбивства з метою пограбування. Крім того, було здійснено 11 крадіжок, 2 крадіжки з кооперації, 2 підпали як помста за попередні кривди, 5 випадків крадіжок тварин. При цьому працівниками правоохоронних органів робився висновок, що «розвинутий бандитизм на території повіту відсутній», оскільки, співставляючи дані по Луганському, Сталінському повітах, стверджувалося, що становище в них було набагато гіршим [11, арк. 12-12 (на звороті)].

Успішності пограбувань сприяла відносна доступність зброї після завершення Першої світової війни, коли багато селян мали у своєму розпорядженні нарізну стрілецьку зброю і досить набойів, не бажаючи здавати їх державі [9, арк. 96], а також відносна неефективність дій працівників правоохоронних органів, що породжувало впевненість у безкарності збройних нападів. Останнє також частково обумовлювалося тим, що значну частину учасників банд становили молоді люди віком до 25 років, які вперше здійснювали нальоти, мотивуючи ці дії нестачею продуктів харчування, одягу тощо. Їхня впевненість у безкарності нападів мотивувалася відсутністю досвіду і легковажним ставленням як до власної долі, так і до тих, кого вони грабували [5, арк. 199]. Лише у Полтавській губернії у 1923 р. діяло 12 селянських банд, які мотивували

свою незаконну діяльність «незаконними поборами і податками» радянської влади. Переважно більшість банд Донецької губернії становили також бідні селяни, які крали худобу та сільсько-господарські машини заможних селян [12, арк. 14].

Для нормалізації обстановки і більш успішній протидії поширенню бандитизму, на думку працівників ЦК КП(б)У, потрібно було припинити практику висилки «карних елементів» з різних областей УСРР та РСФРР на територію Донбасу [11, арк. 12 (на звороті)].

Відносна успішність дій грабіжників сприяла поширенню серед населення панічних чуток про неможливість правоохоронних органів виправити ситуацію. Це породжувало ситуації, коли місцеві селяни відмовлялися співпрацювати зі слідством, мотивуючи цю відмову страхом перед розправою з боку бандитів [6, арк. 238, 267]. Така відмова обумовлювала труднощі у сфері контролю за злочинністю, оскільки навіть частина міліціонерів із розумінням сприймала аргументацію селян. З іншого боку в окремих випадках селяни схилилися до здійснення самосуду над вбивцями односельців. Так, у с.Водяне Кам'янського району Запорізької області в 1926 р. були вбиті два комуністи-незаможники. Збори селян винесли постанову про застосування до вбивць вищої міри покарання і були готові до покарання за самосуд, однак, не зважаючи на це, прагнули знищити вбивць [13, арк. 32]. Проте поруч із прагненням до самосуду в якості протидії злочинцям пропонувалися й інші заходи.

У протоколі № 49 засідання бюро Кременчуцького окружного партійного комітету від 11 лютого 1925 р. констатувалося поширення кримінального бандитизму у с. Максимівка. У документах органів ДПУ прояви бандитизму поділялися на кілька основних груп: крадіжки коней, сала, курей, хліба, деревини; підпали через особисті образи, що виникали внаслідок суперечок за землю; підпали, які мали економічне підґрунтя через небажання допомогти хлібом біднякам; підпали як помста за доноси на злочинців [14, арк. 19]. Для посилення протидії карним злочинцям було запропоновано ряд заходів, які визначалися як першочергові. У протоколі вказувалося на необхідність організувати в селі партійний осередок, здійснити чистку комнезаму, для чого виділити спеціальну комісію, запропонувати уповноваженому губсуду прискорити судовий процес над злочинцями з с.Максимівка, які знаходяться у БУПРі, здійснивши його як зразково-показовий у селі; запропонувати прокурору притягти до кримінальної відповідальності колишнього голову сільради Сидельникова; матеріал про обстеження с.Максимівка облікувати у газеті [14, арк. 14].

У доповідній секретаря Сталінського окружного партійного комітету Мойсєнко вказувалося на необхідність залучення до протидії бандитизму місцевих жителів, яких варто було переконати у могутності радянської влади. Свою думку він мотивував тим, що після прилюдного винесення вироку у Сталіно 21 лютого 1926 р. керівнику угруповання бандитів Хмарі, який при затриманні чинив збройний опір, а після затримання робив спроби втекти з-під варти, та його спільникам Шейко і Куриленко, які були засуджені до розстрілу, рішенням суду тривалий час не затверджувалося. Затримки затвердження вироків Хмарі, Шейко і Куриленко сприяло поширенню недовіри до радянської влади, що «відображалося на подальшій боротьбі із бандитизмом» [15, арк. 56-58].

Проблемою залишалося також хуліганство, яке було поширене особливо у великих містах та робітничих поселеннях промислових регіонів України. Хуліганські дії чинилися в основному молодими людьми напідпитку і досить часто супроводжувалися опором працівникам міліції. Питома вага хуліганських вчинків тільки протягом квітня-грудня 1924 р. зросла з 37,3% всіх правопорушень до 40,2% [16, с. 6].

Крім того, у першій половині 1920-х років поширення набули також спекуляція та контрабанда. У доповідній інспекції військ ДПУ у 1924 р. вказувалося, що з метою зміцнення охорони державного кордону і протидії поширенню контрабанди велике значення мало здійснення у прикордонній смузі заходів політичного і економічного характеру, які б послабляли «економічне тяжіння» до зарубіжних держав з боку місцевого населення прикордонної смуги. Причиною поширення контрабанди залишалося недостатнє обслуговування населення кооперативними, державними та приватними торговельними організаціями, а також прагнення до особистого збагачення [17, арк. 26].

Реалізація імпорتنих товарів нелегальним шляхом в УСРР протягом 1924–1925 рр. становила понад 7 млн. руб., у 1926–1927 рр. – 12,1 млн. руб. Впродовж 1924–1927 рр. було виявлено понад 22000 випадків перевезення контрабандних товарів через кордон [290, с. 30-31]. ДПУ констатувало організацію так званих транзитних торговельних точок у прикордонних районах та залучення прикордонників до контрабандного перевезення товарів, що, на думку правоохоронців, обумовлювалося нестачею товарів першої необхідності [17, арк. 26-28].

На фоні відсутності багатьох необхідних продуктів та товарів в Україні поширювалася спекуляція. Кримінальним кодексом 1922 р. спекуляція визначалася як штучне підвищення ціни на товари шляхом зговору або злісного перешкоджання продажу товарів. Об'єктами спекуляції ставала сіль, вугілля та продукти харчування. Інфляція робила спекулятивні операції надзвичайно вигідною справою, що зумовлювало залучення до них великої кількості громадян, в тому числі й працівників торгівлі. Лише на території Донбасу працівниками міліції щомісячно фіксувалося близько 50 випадків спекуляції [18, с. 62]. Але її розмах був набагато більшим, оскільки в роки НЕПу саме спекулятивні операції дозволяли частині непманів отримувати кошти на розширення чи початок економічної діяльності.

Рівень злочинності загалом по УСРР через відсутність узагальнених даних може визначатися лише по окремих губерніях. Так, по Київській губернії питома вага крадіжок становила 57%, бандитизм – 29,9, хабарництво – 3,9, вбивства – 3,2, самогоноваріння – 1,9, шахрайство – 1,3 та інші злочини – 1,9 [19, арк. 193].

Загалом, кримінально-правовий контроль за злочинністю у першій половині 1920-х років виявив невідповідність багатьох теоретичних уявлень більшовиків про поширення злочинних дій в умовах «побудови соціалістичного суспільства». Заборона приватної власності, обмеження підприємницької діяльності та подальша її ліквідація, примусове вилучення продуктів харчування у селян при одночасному запровадженні привілейованого становища частини членів правлячої партії, представників правоохоронних органів формували соціум, в якому насильство ставало буденним явищем, а крадіжки перетворилися для частини громадян на один із основних засобів уникнути голодної смерті. Контроль за злочинністю ускладнювався нестачею кваліфікованих кадрів та специфікою «революційних уявлень» про законність взагалі та ставлення представників правоохоронних органів до громадян, яке для частини правоохоронців межувало із отожденням великих соціальних груп (наприклад, значної частини селянства) із злочинним середовищем. При цьому руйнація системи царських правоохоронних органів призвела до втрати не лише частини кваліфікованих спеціалістів, які мали великий досвід протидії кримінальній злочинності, а й їхніх агентурних мереж, відсутність яких певний час вкрай негативно впливала на ефективність дій радянських правоохоронних органів.

У першій половині 1920-х років більшість злочинів скоювалася особами до 25 років, які в основному брали участь у крадіжках та бандитських нападах. При цьому поширення бандитизму по всій Україні змушувало радянське керівництво вживати більш адекватні ситуації заходи, що вилилося у прийняття 13 травня 1926 р. постанови ВУЦВК і РНК УСРР про створення постійних губернських нарад. Ці наради зобов'язувалися координувати роботу правоохоронних органів у сфері протидії бандитизму.

Водночас у другій половині 1920-х років в умовах посилення контролю за злочинністю помітно зросла кваліфікація злочинців, у тому числі й за рахунок спеціалізації на якомусь певному виді злочинної діяльності. Така кваліфікація досить часто ставала наслідком злочинної діяльності вже у період після більшовицького перевороту. Загравання більшовицької влади із злочинним світом з метою забезпечення успіху у боротьбі за владу та економічна політика, спрямована на ліквідацію основ економічної діяльності громадян, які викристалізувалися на основі приватної власності та ініціативи, підприємницької діяльності із одночасною масштабною етатизацією сприяла формуванню суспільства, в якому якщо не відверта протидія, то певна дистанційованість від влади ставала нормою. Об'єктивно-суб'єктивна причина скоєння злочинів, а передусім прагнення до володіння матеріальними благами (характерна для переважної більшості злочинів, вчинених в Російській імперії на початку ХХ ст.) певною мірою змінювалася за рахунок додавання компонентів у вигляді протистояння із владою або дій у відповідь на дії влади, які частиною громадян сприймалися виключно як «несправедливі» по відношенню до пересічних людей. Тим більше, що частина представників владних органів своєю поведінкою давали підстави вважати, що їх не цікавить щось інше, окрім власного матеріального добробуту і кар'єри.

Висновок. Відповідно до даних органів МВС, протягом другої половини 1920-х років мало місце зростання кількості службових злочинів. Впродовж 1925–1926 рр. питома вага цього виду злочинів становила 7,3% від загальної кількості, у 1926–1927 рр. – 7,7%, протягом 1927–1928 рр. – 8,7% [2, арк. 36]. Досить поширеним було зловживання владою. На багатьох місцевих чиновників надходили скарги від місцевих селян, побитих представниками влади. При цьому фіксувалися випадки, коли партійні керівники особисто очолювали злочинні угруповання, у складі яких були злодії-рецидивісти. Тому вже 19 лютого 1926 р. Центральна Контрольна Комісія ВКП(б) вказувала на необхідність більш суворого покарання радянських чиновників, які

вчинили злочини [20, арк. 1, 30, 31]. Однак у багатьох випадках належність до номенклатурних працівників дозволяла партійцям уникати покарання. Найбільш поширеною «карою» було переведення партійного функціонера на іншу посаду (рівноцінну або з пониженням) до іншого регіону.

Організації контролю за злочинністю також заважало те, що, як і впродовж першої половини 1920-х років, частина правоохоронців була пов'язана із злочинною діяльністю. Так, за підсумковими даними Прилуцької повітової комісії на 9 січня 1925 р. було знято з роботи 6,7% працівників адмінвідділів, 20 – старшого складу міліції, 11 – молодшого складу міліції, 20,2% працівників розшуку. Загалом в повіті було змінено 12,5% працівників міліції. Серед причин зняття з роботи переважали хабарі, розтрата та привласнення майна, побиття громадян, пияцтво, зв'язки зі злочинцями [21, арк. 44-45].

Список використаної літератури

1. Діптан І. І. Рада захисту дітей в боротьбі з дитячою безпритульністю на Україні (1919–1922 рр.). *Питання історії СРСР* : Республіканський міжвідомчий науковий збірник. Харків: Основа, 1991. Вип. 36. С. 27-30.

2. ЦДАВО України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 1171. – Отчеты, доклады, сведения о деятельности Главмилиции и управления уголовного розыска УССР за январь – октябрь 1922 г. – 53 арк.

3. Гернет М. Н. Преступный мир Москвы. М : Изд-во ЦСУ СССР, 1924. 185 с.

4. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр 1278. – Приказы по Уголовному розыску УССР. Циркуляры Уголовного розыска УССР губрозыскам об обязанностях начальников и финансировании губрозысков, праздновании V годовщины Рабоче-крестьянской милиции, борьбе со взяточничеством, 20.07.1922–25.11.1922. 67 арк.

5. ЦДАВО України. – Ф. 6. – Оп. 2. – Спр. 608. – Документи про роботу губернських відділів карного розшуку УСРР (довідні, доповідні записки, звіти, рапорти), 03.08–30.12.1922 р. – 226 арк.

6. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2099. – Выписки из протоколов заседаний Политбюро ЦК КП(б)У, переписка с Наркоматом юстиции УССР, Верховным судом УССР, партийными и советскими организациями по вопросам работы органов юстиции, рассмотрении заявлений граждан по обвинительным заключениям, связанным с нарушением советской законности, 2.01.1925–9.01.1926. – 275 арк.

7. ЦДАВО України. – Ф. 6. – Оп. 2. – Спр. 456. – Відомості про діяльність губернських відділів карного розшуку УСРР. 21.03.1922 р.–26.02.1923 р. – 144 арк.

8. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 10. – Оп. 1. – Спр. 506. – Арк. 12, 17, 42, 50–52.

9. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1690 – Протокол заседания Комиссии Политбюро ЦК КП(б)У по обследованию Екатеринославской партийной организации. Отчеты, письма Екатеринославского губкома КП(б)У в ЦК КП(б)У о политическом и экономическом положении губернии, деятельности губернской партийной и комсомольской организаций, работе промышленности, материальном положении рабочих, борьбе с голодом, безработицей, бандитизмом, работе делегатских собраний среди студенчества и др. вопросам. Дополнительные сведения количественного состава членов и кандидатов в члены КП(б)У вновь присоединенных бывшей Запорожской губернии и Александровского уезда. Справка о земледельческих колониях Екатеринославской губернии, 15.02.1923–9.01.1924. – 226 арк.

10. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1907. – Переписка с губкомами КП(б)У, Всеукраинским Центральным Исполнительным Комитетом о рассмотрении дел губернскими судами, помиловании осужденных и др. вопросам, 2.02.1924–29.12.1924. – 51 арк.

11. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2309. – Протоколы заседаний Комиссии ЦК КП(б)У по рассмотрению дел обвиняемых и заключенных в тюрьмах Старобельского округа. Доклад Комиссии ЦК партии в ЦК КП(б)У о бандитизме в округе, 13.03.1926–6.04.1926. – 60 арк.

12. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1798. – Закрытые письма ЦК КП(б)У № 1-7 и приложения к ним коммунистическим ячейкам о политическом и экономическом положении Советского Союза, партийном строительстве, состоянии народного хозяйства, работе в Красной Армии, борьбе с бандитизмом и др. вопросам (1-й типографский экземпляр), 12.01.1924–25.09.1924. – 92 арк.

13. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 3210. – Протокол, выписка из протокола заседаний Комиссии ЦК КП(б)У по рассмотрению уголовных дел, состоянии работы Могилев-подольского окружного суда. Докладная записка Всеукраинского Центрального Исполнительного

комитета в ЦК КП(б)У о забастовках, имевших место на Украине, безработице в гор. Одессе. Заявления, поступившие на имя секретарей ЦК КП(б)У о пересмотре приговоров окружных судов и др. вопросам, 15.01.1926 г.– 04.03.1927 г. – 85 арк.

14. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2100. – Переписка с органами суда и прокуратуры, главным политическим управлением УССР (ГПУ), Наркоматом внутренних дел УССР (НКВД), Наркоматом юстиции УССР, партийными советскими органами и учреждениями по вопросам нарушений советской законности, борьбе с преступностью, бандитизмом. Обвинительные заключения, письма и заявления граждан, 3.01.1925–31.12.1925. – 208 арк.

15. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2311. – Переписка с Народным комиссариатом юстиции УССР, Прокуратурой и Верховным судом республики о работе органов юстиции, 20.01.1926–31.12.1926, – 171 арк.

16. Турубинер А. Борьба с хулиганством. *Административный вестник*. 1926. № 5. С. 2-9.

17. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 1908. – Спецсводки Государственного политического управления УССР в ЦК КП(б)У о безработице, настроениях студентов киевских высших учебных заведений. Переписка с ГПУ УССР и Народным комиссариатом внутренних дел УССР о партийно-просветительской работе в пограничных частях войск ГПУ, количественном составе органов ГПУ, количестве членов ЛКСМУ в органах политического управления, целесообразности существования НКВД и др. вопросам, 24.01.1924–30.12.1924. – 110 арк.

18. Міхеєва О. К. Кримінальна злочинність і боротьба з нею в Донбасі (1919–1929) / О. К. Міхеєва. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2004. – 248 с.

19. ЦДАВО України. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 2337. – Отчеты и доклады о деятельности Киевского губумлиса и статистические сведения о движении заключенных по допрамам за январь – октябрь 1923 г. – 203 арк.

20. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2218. – Циркуляры, инструкции Центральной Контрольной Комиссии ВКП(б) и Центральной Контрольной Комиссии КП(б)У о порядке изъятия и хранения партийных билетов на исключенных из членов партии, проверке сельских ячеек, порядке привлечения к уголовной ответственности и др. вопросам. Доклады ЦКК – РКК УССР в ЦК КП(б)У о состоянии сельского хозяйства республики, применении труда, аренде земли, снабжении села машинами в 1925–1926 гг. Проект плана работы Народного комиссариата рабоче-крестьянской инспекции УССР на 1926–1927 гг. присланный на утверждение на заседание Политбюро ЦК КП(б)У, 23.01.1926–9.10.1926. – 93 арк.

21. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2101. – Переписка с ГПУ УССР, НКВД УССР по вопросам национализации бывших церковных усадеб в сельских местностях, оказании помощи в жилищном строительстве, укреплении органов милиции и др., 21.01.1925–1.12.1925. – 55 арк.